JINJA EXAMINATIONS BOARD

MOCK EXAMINATIONS – 2022

MWONGOZO – KARATASI YA TATU P320/3

SEHEMU: A

UTENGANO: Said .A. Mohamed.

Ama

1a) Mkasa wa kujitakia hauna kilio inamaana sawa na shida / taabu / dhiki ya kujitakia haina kilio.

→ kutokana na ukatili wa bwana Maksuudi ulisababisha Bi-Farashuu ashirikiane na Bi-Kazija na Biti Kocho kuitenganisha aila yake.

→ Nikutokana na Bwana Maksuudi kuwageukia wanyonge walio changia kumfikisha kwa ngadhifa alizoshikilia kama mwenyekiti wa Chama Cha Mwaafrika mkuu wa wilaya na mkurugenzi wa bima la taifa, ndio iliosababisha wanyonge kumgeukia.

→ Nikutokana na bwana Maksuudi kupora mali ya Umma ndio iliosababisha Umma kumgeukia kwa Maksuudi na hivyo akanyimwa kura na kufungwa jela.

→ Ni kutokana na bwana Maksuudi kujihusisha na biashara ya haramu / magendo ndio iliosababisha kufungwa jela baada ya kuhukumiwa.

→ Ni kutokana na ukatili wake na kuwatawisha Maimuna na Bi-Tamima ndio aliyesababisha aila yake kutengana naye.

→ Ni kutokana na bwana Maksuudi kuhadaa familia yake ya kwamba kila Jumamosi ya kiamkia jumapili mwisho wa mwezi ndio alisababisha yeye kukutana na mwanaye kijana Mussa.

→ Ni kutokana na usherati wa bwana Maksuudi ndio iliosababisha bwana Maksuudi kukutana na mwanaye kijana Mussa kwa Bi-Kazija.

→ Ni kutokana na usherati wa kijana Mussa ndio aliosababisha kijana Mussa kukutana na babake kwa bibi Kazija.

→ Nikutoka na elimu duni ya Maimuna iliosababisha Maimuna kudanganywa na Biti Kocho pamoja na Bi Farashuu atoroke kwao na hivyo kuteseka.

→ Ni kutokana na Bi-Kazija kuwakutanisha Bwana Maksuudi na Kijna Mussa ndio iliosababisha yeye kutengana na wapenzi wake.

→ Ni kutokana na Zanga kuitisha hongo kutoka kwa Umma ndo iliosababisha Umma kumnyima kura na kutoa ushahidi dhidi yake na hivyo kufungwa jela.

→ Ni kutokana na njama ya Bibi Farashuu kumtorosha Maimuna na hivyo kusababisha Maimuna kuwa mwewe na baadaye mjukuu wake Kabi anaona huyo mwewe.

→ Ni kutokana na Mama Jeni kufuata maneno ya wale wasichana sita ya kumsingizia Maimuna wizi na jambo hilo lilisababisha Maimuna kukasirika na kuamua kutoroka kwake na hivyo Mama Jeni alikosa binti aliyekuwa anamuletea pesa nyingi kwani alivutia wateja wengi iliosababishwa wenzake wamuonee wivu.

(Alama 33→ tatu kwa kila)

Au

2. Ploti ya utengano.

→ Riwaya inaanza Kasija akilalamikia hali ya maisha ya

→ Mapenziya Maksuudi na Kasija.

→ Kasija kukutanisha Musa na Maksuudi.

→ Shughuli za Kasija.

→ Kutoroka kwa Maimuna nyumbani.

→ Kufukuzwa kwa Bi Tamima.

→ Maisha ya Maimuna kwa Jeni.

→ Maimuna kutoroka kwa Jeni.

→ Maimuna kuanza kuimba nyimbo za taarabu.

→ Maimuna kupata mchumba.

→ Kukutana kwa Maimuna na Maksuudi.

→ Kukutana kwa Musa na Maksuudi.

→ Ushiririkiano wa jamii tena- familia kurudi pamopa.

(Alama 33→ tatu kwa kila)

KIU: Said .S. Mohamed

Ama

3) Kujadili ukweli kwa kutoa mifano kuwa matatizo yanayowakabili wananchi katika riwaya ya Kiu ni yale yale yanayowakabili wananchi leo.

Mtahiniwa hapa atalinganisha matatizo walionayo wananchi katika riwaya na ya wanchi wa leo. Kwa mfano.

→ Siasa mbaya.

→ Uchumi mbaya.

→ Migogoro katika jamii.

→ Kukosekana kwa amani na upendo.

→ Kutokakuwa na uhuru.

→ Uongozi mbaya.

→ Biashara mbaya.

→ Matabaka.

→ Umaskini.

→ Utengano.

→ Mabadiliko.

→ Unyanyasaji.

→ Usaliti.

→ Ukatili.

(Alama 33 → tatu kwa kila)

Au

4) Mafunzo ya riwaya ya Kiu kwa kizazi cha leo.

- → Wananchi wanajifunza kuwa na bidii ili wajitoe kwenye maisha ya ufukara.
- → Wananchi wanafunzwa kuwa wadini.
- → Kizazi cha leo kinajifunza kuwa wavumilivu.
- → Wanajifunza pia kuwa wanabiashara bora.
- → Wananchi wa leo wanajifunza kuwa wazalendo. Hii ni hali ya kujitolea kwa ajili ya kukomboa nchi yako.
- → Watawala wanafunzwa kutowanyanyasha na kutesa watawaliwa.
- → Kizazi cha leo kinajifunza kuwa na ushirikiano.
- → Wananchi wanapata funzo la kutetea haki zao.
- → Wananchi wa leo wanajifunza kutosalitiana.
- → Wananchi wa kizazi cha leo wanajifunza kutobaguana.
- → Riwaya inafunza wananchi kuwa wajibikaji.
- → Wananchi wanajifunza kuwa kuna mabadiliko duniani.
- → Riwaya pia inafunza wananchi kuwa waaminifu katika kazi zao.
- → Wanasiasa katika kizazi cha leo wanajifunza kuwa na kanuni za kidemokrasia.

Tanbihi: Mtahiniwa atapewa alama ikiwa ataandika funzo lolote la kuonyesha uelewaji wake wa riwaya.

(Alama 33 → tatu kwa kila)

SEHEMU: B

NGUVU YA SALA: K.W. Wamitila

Ama

5. Kujadili jumuiya ambayo imeonyeshwa katika riwaya ya nguvu ya Sala. Mwandishi ametumia mandhari ya aina mbalimbali ili kuleta taswira tofauti tofauti kwa mfano;

- → Mwandishi ametumia mandhari ya nyumbani.
- → Mandhari ya kijijini.

→ Mandhari ya kanisani.

→ Mandhari ya mtaani.

→ Mandhari ya shuleni.

→ Mandari ya mjini.

(Alama 33→ sita kwakila)

Au

6. Nyanja mbalimbali za maudhui ya Sala katika riwaya ya Nguvu ya Sala.

→ Kupata elimu bora.

→ Ufanisi

→ Kuwa nidhamu.

→ Kupata marafiki wema.

→ Mawaida mazuri.

→ Kuwa mwaminifu.

→ Kuwa na tabia nzuri.

→ Kuwa mwajibikaji.

→ Kuwa mvumilivu.

→ Kuwa na hekima na maarifa.

→ Kuwa mwombezi.

→ Kuwa mwenye kusamehe. (Alama 33 → tatu kwa kila)

BARAKA ZA MAMA: Vicent .M. Tweyambe.

Ama

7) Kujadili hadhi ya mwanamke katika riwaya ya Baraka za Mama Mwanamke katika riwaya hii ni hajadunishwa na ni mwajibikaji.

→Mwanamke ni mwenye upendo kwa wanawe.

→ Mwanamke ni mwenye hekima na heshima.

→ Mwanamke ni mwenye malezi bora.

→ Mwanamke ni mfanyakazi.

→ Mwanamkeni mwenye msimamo thabiti.

→ Ni mwenye kanuni ambazo ni za kiutu.

→ Mwanamke ni mtetezi wa haki zake.

→ Mwanamke amejikomboa katika hali duni.

→ Mwanamke hajatumiwa kama chombo cha starehe.

→ Mwanamkeanafanya kazi ili apate kujikimu kimaisha.

(Alama 33→tatu kwa kila)

Au

8) Mbinu za lugha alizotumia mwandishi katika uwasilishaji wa kazi yake kwa hadhira.

Mbinu ni ufundi wa kisanaa. Ni mbinu zinazotumiwa katika lugha ili kuyaeleza yale ambayo mwandishi alikusudia kuyaeleza.

→ Mandari. Mwandishi ametumia mandhari ya aina mbalimbali ili kuleta taswira tofauti tofauti.

→ Mtindo. Neno lililokopwa, Neno asilia la Kishwahili, Msamiati wa kilahaja, Kishwahili sanifu.

→ Matumizi ya lugha. Lugha sahihi imetumika katika hadithi hii na hivyo kuifanya kufuatika kwa urahisi.

→ Mbinu rejeshi. Hii ni mbinu unayoturejesha katika matukio ya zamani yaliyo na uhusiano na matukio ya sasa na kuyafafanua.

→ Mohojiano. Hii ni mbinu ambapo mhusika mmoja anamhoji mhusika mwingine kuhusu suala mahsusi.

→ Mjadala nafsia.

→ Sajili, kuna matumizi mapana ya sajili ya simu na pia sajili ya utangazaji.

→ Taswira. Hii ni mbinu unayompa msomaji picha akilini kuhusu anachosoma.

→ Majazi. Nimatumizi ya majina ya watu, mahala, au vitu vyenye sifa zinazowiana na vitu vinavyohusika kihulka.

→ Kuchanganya ndimi na kuhamisha ndimi.

→ Lafudhi. Nimatamshi ya mtu binafsi.

→ Maswali balagha.

Tamthali za usemi

→ Kinaya. Hutumiwa na wandishi kuonyesha maana iliyo kinyume cha matarajio au yale matumizi ya juu juu. Mbinu hii hutumiwa kwa maana ya kukashifu au kubeza mifano ya matumizi ya mbinu hii.

→ Takriri. Ni mbinu ya kurudiarudia irabu, neno, kipande au mshororo kwa lengo la kusisitiza. Ujumbe unaokaririwa huwa ni muhimu na athari kuu.

→ Tashhisi. Hii ni mbinu ya kuzungumzia kitu kisicho uhai kana kwamba kina uhai. Mbinu hii pia huitwa uhuishi au uhaishaji.

→ Tashbihi. Hii ni mbinu ya kufananisha vitu viwili vilivyo na sifa zinazofanana kwa kutumia msamiati wa ulinganishi kama vile kama, mithili ya, mfano wa, sawa na, na kadhalika.

→ Methali. Ni kufungu cha maneno kinachoeleza maanapanakwa njia ya mkato. Maana katika methali hutokana na tajriba ya jamii. Methali huwasilisha maana yake kwa njia ya mafumbo.

→ Misemo. Ni vifungu vya maneno vilivyo na maana fiche.

→ Sitiari. Hii na mbinu ya kifasihi ambapo vitu viwili vilivyo na sifa zinazofanana hulinganishwa moja kwa moja bila kutumia msamiati wa ulinganishi. Kitu kimoja huelezwa kana kwamba ni kingine.

→ Tanakali za sauti. Haya ni maneno yanayoiga milio inayotolewa wakati fulani kinapotokea.

→ Nidaa. Hi ni mbinu ya kutumia lugha inayoonyesha hisia mbalimbali.

(Alama 33→tatu kwa kila)

SEHEMU: CH

KUFA KUZIKANA: Ken Walibora.

Ama

9) Kufasiri mbinu zifuatazo;

- Taswira;- (hutumiwa na mwandishi kuwachorea wasomaji picha za mawazzo akilini).
  → Basi ilivyoteremka kwenye vilima Tungule, maisha ya mtaa Milimani, makambi ya maskini.
- Njozi;- Mauti mfano, kifo cha babake Tom n.k
- Taharuki;- (hisia za msomaji huguzwa, naye hujuwa na wasiwasi na kupata mbabaiko. Pia huwa na tama kubwa ya kutaka kujua kinachotokea baadaye) mfano,

  → Mwisho wa vita vya Wakanju na Wakorosho.

  → Uhusiano wa Tim na Pam yaani ulikubwa na matatizo.

Maswali ya balagha;- (haya ni maswali yasiyokuwa na majibui au yasiohitaji majibu yaani ni ya moja kwa moja) mfano;

  → (Uk222) "nilichukie nchi yangu kiwachema?"
  → (Uk 5) mtetezi wa Wakanju kauliwa na Wakanju?

- Sitiari;- (mbinu ya lugha ambayo hutumiwa kulinganisha vitu wiwili au zaii kwa kutumia neno ni) mfano,
  → (Uk 199), Kasisi John anamwita Tim shatani alipomshtaki David kotini kwa kutomlipa deni yake ya shilingi elfu ishirini.
  → (Uk 130), Tamari alisema kuwa Wakanju ni mbwa alipokuwa akimweeleza Tim kuhusu tukio la wongo kwa kusingizia kuwa Akida alitaka kumbaka.

- Kijeli;- (maneno ya dharau au kukebehi)
  Mehali; (kifungu cha maneno yanayotumiwa pamoja kisanii kwa njia ya kufumba maana kuliko maneno yanayotumiwa) mfano,

→ (Uk 13) "kipya kinyemi ingawa kidonda,"

→ (Uk 39) "aliyeumwa na nyoka akiona ung'oung'o hushutuka"

→ (Uk 203) "mfa maji haishi kutapatapa"

- Takriri;- (rudiwa rudiwa kwa maneno) mfano,

  → (Uk 2), Tungule, akajibui baada ya kitambo. Vilima Tungule. Tungule? Niliwaza. Tungule n……

  → (Uk 131), Nilikuwa nimekerwa nikakereka hadi ya kukereka."

- Sadfa;- (mambo mawili yenye uhusiano hutokea kwa wakati mmoja bila ya kutarajiwa)

- Chuku;- (kutia chumvi katika kazi) mfano,

  → (Uk 139), basi baba mtu alitoka humo kwenye baa mbio ambazo hazina mfano… "kuonyesha jinsi alivyokua ameshtuka.

  → (Uk 198), nayo machozi yakashetadi kunitoka kama yatirikayo maji katika chemichemi.

  → Mtiririko wa vitushi (Alama 33→ tatu kwa kila)

Au

10a) Sifa za wahusika wafuatao.

(i) Akida (Mtahiniwa atoe maelezo mafupi kuhusu huyu mhusika).

Sifa:

→ Mtu mwenye mapenzi.

→ Mwenye hasira.

→ Mhusika mwenye moyo wa kuwajali watu wengine.

→ Mwenye bidii na mchapa kazi.

→ Akida ni mwoga.

→ Akida ni mcheshi.

→ Mwenye msimamo thabiti.

→ Mtu anayelipa kisasi.

→ Ni mwongo na msiri.

→ Mbaguzi wa jinsia.

→ Ni msherati.

→ Mtenda haki.

→ Mzalendo kamili.

→ Mwerevu.

Mtahiniwa atoe mfano angalau mmoja kuonyesha haya.

(Alama 05 → moja kwa kila)

(ii) Tim

Mtahiniwa atoe maelezo mafupi kuhusu huyu mhusika.

Sifa:

→ Mtu mkarimu.

→ Mtu anayejali sana.

→ Ana uhusiano mzuri na Akida ingawa wanatoka makabila mawili tofauti yanayohasimiana.

→ Tim anampenda sana Pam.

→ Tim anapenda jamii yake.

→ Mkweli na muwazi.

→ Mtu wa dini.

→ Mwenye hekima na mwerevu.

→ Mwenye moyo wa kusamehe.

→ Tim ni mwingi wa shukrani

→ Ni mtu mcheshi.

→ Tim ni mfisadi (kutoa hongo)

→ Mwenye bidii.

→ Tim anaonekana kuwa mshawishi kwa wahusika wenzake.

→ Mwenye msimamo thabiti.

→ Tim anaonyesha kutokata tamaa.

→ Mtu mwenye matumaini maishani.

Mtahiniwa atoe mfano angalau mmoja kuonyesha haya.

(Alama 05 → moja kwa kila)

(iii) Jerumani

Atoe maelezo mafupi kuhusu Jerumani.

Sifa:

→ Jerumani ni mcheshi.

→ Ana uhusiano mzuri na watu.

→ Ni mzalendo.

→ Ni shujaa na jasiri.

→ Mwenye msimamo thabiti.

Mtahiniwa aonyeshe angalau mfano mmoja kwa kila sifa hapo juu.

(Alama 05 → moja kwa kila)

b) Mafunzo kutokana na uhusiano wa Akida na Tim

→Urafiki wa dhati.

→ Utu na wema

→ Kusameheana

→ Mapenzi ya dhati

→ Kujuliana hali

→ Kutofuata mkondo wa watu wengine hasa wazazi wao

→ Umoja ni nguvu

→ Kutobaguana

→ Kuheshimiana

→ Kushauriana

→ Kuliwazana

→ Kushirikiana

→ Kutokuwa na mapendeleo

→ Kutendeana haki

→ Wasiri

→ Wacheshi

→ Wazalendo (Alama 18 → mbili kwa kila)

UCHUNGU WA MWARIDI: Ndanda .E. Antonio

Ama

11) Kujadili chanzo cha maafa kwenye riwaya ya Uchungu wa Mwaridi.

Katika mkutadha huu, tanzia ni mateso yanayoleta uchungu kwa mfano.

→ Ufisadi wa Polisi.

→ Unyanyasaji wa Polisi.

→ Pesa zilizotengwa na serikali kwa ajili ya maendeleo, viongozi walizitumia kwa mahitaji yao.

→ Watu kufanya biashara ya magendo.

→ Maafisa wasimamizi wa magari ya barabara wanapokea rushwa.

→ Watu wanaowapa wengine misaada wanadhulumiwa.

→ Karani kupokea rushwa kutoka kwa wanaoomba kazi.

→ Ubinafsi wa maafisa au viongozi.

→ Watu wengine kutolipwa mishahara.

→ Uovu unaofanywa na na maafisa serikalini.

→ Kutokuwa na mbinu za uzalendo katika harakati za kupigania haki za watu.

→ Serikali kutokuwa na msimamo katika sheria kuwezesha wasiokuwa na hatia kutokandamizwa na wenye nguvu serikalini.

(Alama 33→ tatu kwa kila)

Au

12) Mwandishi ni mtetezi wa maslahi na haki ya wanyonge. Wanyonge hao ni kama mhusika Jedida, Wafanyakazi;

→ Pesa zinatengwa na serikali kwa ajili ya maendeleo ingawaje viongozi wanazitumia vibaya.

→ Serikali imeunda sheria za kufuata ingawaje maafisa wanazipuuza.

→ Viongozi wanahimizwa kutokuwa wafisadi na wabinafsi lakini wanafanya kinyume na hayo.

→ Watu wanahimizwa kutumia vitu vya serikali ipasavyo lakini wanavitumia

ovyoovyo.

→ Serikali inaundia watu kazi lakini kuna kulipa rushwa kabla ya kupewa kazi.

→ Kujali maslahi ya wengine ni mojawapo ya matukio kwenye riwaya.

→ Watu kuwapa wenzao misaada ya pesa.

→ Kuelimisha jamii kuhusu maendeleo ya kiuchumi nchini.

→ Maafisa wanaotumia nyadhifa zao vibaya wote wanashikwa na kufungwa.

→ Watu, maafisa na viongozi kuongezewa mishahara.

(Alama 33→ tatu kwa kila)

SEHEMU D

UHASAMA KILIMANI: G. B. Masereka

Ama

13) Mafunzo kwa viongozi wa Afrika ya leo kutokana na riwaya ya Uhasama Kilimani

→ Wana siasa wawe na uamuzi bora.

→ Wawe na kanuni za kidemokrasia.

→ Wawe wazalendo.

→ Wawe viongozi wa kutatua shida kwa amani.

→ Kutotoa uamuzi kabla ya kufanya utafuti.

→ Asiyekubali kushinda si msindani.

→ Tamaa husababisha maafa.

→ Ukweli unauma.

→ Kuwa na msimamo thabiti kwa kila mipango.

→ Wafanye wanayoweza na kuacha wasioweza.

→ Wawe na hekima.

→ Kutodharau ujumbe mdogo.

→ Hamaki mara nyingi husababisha madhara.

→ Wawe wa kupigania maslahi ya watu wao.

→ Wakope mifano mipya ya kupigania haki zao.

→ Wachochee na kuhamazisha watu katika shughuli zao kama nchi.

→ Wawe wamesoma.

→ Wawe wa kutatua shida za wananchi kwa amani.

Tanbihi: Mtahniwa atapewa alama kwa kuonyesha uelewaji wa riwaya hiyo akionyesha mafunzo totafuti.

(Alama 33 → tatu kwa kila)

Au

14) Malengo (Maudhui) Kwenye uhasama kilimani.

→ Imani potofu

→ Unyanyasaji

→ Uongozi

→ Ukatili

→ Ubinafsi

→ Tanzia

→ Tama

→ Migogoro

→ Uzalendo

→ Haki

→ Dini

→ Biashara

→ Ubaguzi

→ Usaliti

→ Uvumilivu

→ Umaskini

→ Mabadiliko (Alama 03 kwa kila)

JITIHADA ZAFUA DAFU: Wanyenya Willy.
Ama

15) Kujadili jalada la Jitihada zafua Fafu.

→ Jalada ni funiko la kitabu, katika kujadili jalada utazingatia;

→ Picha zilizoko jaladani.

→ Anwani ya jalada.

→ Rangi iliyotumiwa kwa jalada.

Mtahiniwa ataeleza jinsi hizo picha, anwani na rangi, vinavyooana na yaliyomo kitabuni; kwanzia sura ya kwanza hadi mwishoni mwa kitabu.

Mtahiniwa ataonyesha mifano mbalimbali inayotoa maana ya picha, anwani na rangi zilizoko jaladani.

(Alama 33 →sita kwa kila)

Au

16) Jinsi Malengo ya Jitihada Zafua Dafu yalivyochangia ukuzaji wa ploti

Mtahiniwa atambue kwanza malengo ya utungaji wa riwaya Jitihada Zafua Dafu; yaani maudhui na aeleze jinsi yalivyochangia katika ukuzaji wa ploti; kwanzia mwanzo wa hadithi hadi mwisho akionyesha mtiririko wa matukio kwa kitabu kizima kila tukio kuu alijadili kwa undani.

(Alama 33 →tatu kwa kila tukio kuu)

MWISHO.